

נח: הצדיק אינו תמים

התורה מעידה על נח שהיה 'איש צדיק תמים היה בדורותיו'. הקב"ה פונה לנח ואומר לו: 'אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה'. למה עוד יכול אדם לקוות מעבר לזה?

רש"י מצנן את ההתלהבות בהביאו את מחלוקת החכמים: 'יש מרבתינו דרושים אותו לשבח כל שכן שאלו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר, ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק ואילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכולם'. שאלו מפרשים: מה ראה רש"י להביא את הדרשה לגנאי? יש מי שרצה לדייק בדברי רש"י, שהשתמש בביטוי 'רבתינו' רק כלפי הדורשים לשבח, אבל על הדורשים לגנאי, כתב בסתם: 'יש שדורשים', משמע, שאין אלו רבתינו. אבל, המעיין במקורו של רש"י בגמרא יגלה שהדורש לגנאי הוא רבי יוחנן, ובבראשית רבה הוא רבי יהודה. הרי אומר: צריך להזהר לפני שדורשים דרשות בלשונו של רש"י.

אם כן, חזרת השאלה אל התנא רבי יהודה והאמורא רבי יוחנן עצמם, מה ראו לדרוש לגנאי, כאשר התורה מדגישה במפורש שהיה צדיק תמים – תמימות שמובנה שלמות!

ברוח דברינו מן השבוע שעבר, אודות דרכה של תורה להציג תמיד מבט כפול על העולם, נפרש את פרשת צדקו הלא-שלמה של נח.

בדברי חז"ל מוצאים כמה וכמה דברי ביקורת על נח: על 'את הא-להים התהלך נח' מביא רש"י דרשה שנח נזקק לסעד מאת הקב"ה כדי לעמוד בצדקו, בניגוד לאברהם, שאצלו נאמר 'התהלך לפני'. על הפסוק 'כי מי נח זאת לי' בישעיהו הסביר הזוהר שהמבול נקרא על שמו של נח כי לא ניסה להציל את דורו, בניגוד למשה רבנו שהתפלל לבטל את הגזירה על ישראל בחטא העגל, 'ואם אין מחני נא מספרך'. הביקורת של חז"ל על נח מסתמכת בין השאר גם על התורה עצמה המספרת בסוף הפרשה, על כשלונו של נח בפרשת נטיעת הכרם והשכרות אחרי המבול.

הבעיה אינה רק של נח. חוסר השלמות של הצדיק הוא ענין מהותי לכל צדיק באשר הוא. ונח, הצדיק הראשון, הוא אב-טיפוס של כל הצדיקים כולם.

כך קבע החכם מכל אדם, קהלת: 'כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא'. הגמרא הבינה את הפסוק כפשוטו, באמרה שאין צדיק שאינו צריך לכפרה (סנהדרין מו ב). רבי עקיבא לא חשש להזכיר לרבו רבי אליעזר את הפסוק הזה כדי להצדיק את יסוריו של רבי אליעזר בעת מחלתו (סנהדרין קא א). אין גם חכם שאינו טועה. כפי שלמדנו השבוע במסכת סנהדרין, אודות רבי טרפון. רבי טרפון טעה והטריף בהמה שלא כדין. כשנודעה לו הטעות, אמר: 'הלכה חמורך טרפון', כי סבור היה שיצטרך למכור את חמורו כדי לשלם את הנזק שגרם. רבי עקיבא ניחם אותו שלא יצטרך לשלם על השגגה מכיסו, כי דיין מומחה לבית דין, פטור מלשלם גם כשהוא טועה. (משנה בכורות ד ד)

לא רק דיינים מומחים יחידים טועים. מסכת שלמה בתלמוד הוקדשה לדיני הוראת טעות של בית דין. ולא סתם בית דין, אלא בית דין הגדול שבירושלים.

גם חכמים גדולים טועים. גם צדיקים חוטאים. אלא שהם ממעטים בכך. וגם ממהרים לשוב בתשובה, בדרך כלל.

לפיכך, עולה על הדעת האפשרות הפשוטה, שכאשר נתקלו רבי יהודה ורבי יוחנן ורש"י בפעם הראשונה במקרא באדם שהתורה מעידה עליו שהוא צדיק תמים, ראו צורך להזהיר ולומר שאף על פי שזכה נח לתארים הנכבדים הללו, עדיין 'יש דורשים אותו לגנאי'. גם לצדיק הגדול יש פגמים, ושגיאות, וחסרונות. הדבר לא נאמר על מנת לזלזל בנח, שהרי זכויותיו של נח עמדו לו להנצל מן המבול ולהיות אביה של האנושות המתחדשת אחריו. אדרבה, הדבר נאמר כדי ללמד שגם אם נמצא פגם או חסרון בצדיק, אין הדבר מבטל אותו ממעמדו כצדיק. כי אי אפשר לצפות מאדם לשלמות, אפילו כשהתורה מעידה עליו שהוא צדיק תמים.

ובניסוח קצת יותר חריף: כאשר מספרים לך על פלוני שהוא צדיק, ועוטפים את צדקותו בהילה של שלמות על-אנושית, כדאי תמיד לזכור 'כי אדם אין צדיק בארץ אשר לא יחטא'. מן הסתם, ימצאו גם מי שדורשים אותו לגנאי. כשיתברר שהצדיק הזה נכשל לפעמים, לא יתמוטט עלינו עולמנו, ואמונת החכמים שלנו לא תסדק בשל כך. כידוע, התנ"ך 'לא הצליח' לצייר אפילו צדיק אחד מושלם בין כל אבות אומתנו וגיבוריה. מרש"י לפרשת נח למדנו שגם לא השתדלו ליצור דמות כזאת.

יתכן שההכרזה המקדימה של רש"י, היא הוראה חינוכית פשוטה לקריאת סיפורי צדיקים. השאירו תמיד בתודעתכם מקום לאפשרות של חטא וכשלון, אפילו אם מדובר בצדיק תמים. אדרבה, אם הדמות המצוירת

מושלמת מדי, הסיפור לא אמין. לספרי צדיקים מן הסוג הזה יש להתייחס כסוג של אשליה ובדיון. ואילו המבקש לעמוד על טיבו של צדיק האמת, כדאי לו לתת את הדעת גם על קיומם של צדדים העלולים להדרש לגנאי. דווקא אז מתקבלת תמונה תמימה, שלמה, של הצדיק.